

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

CONTINUOUS EDUCATION: FOREIGN EXPERIENCE

УДК 378.22 : 37.014.24

Світлана Сисоєва

ORCID iD 0000-0003-2499-732X

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,
завідувач науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
пр-т М. Тимошенка 13 б, 04212 м. Київ, Україна,
s.sysoieva@kubg.edu.ua

Людмила Козак

ORCID iD 0000-0002-4528-1905

доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
освітології, Київський університет імені Бориса Грінченка,
пр-т М. Тимошенка 13 б, 04212 м. Київ, Україна,
l.kozak@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРІВ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

У статті розглянуто навчання бакалаврів у провідних країнах світу – Велика Британія, Швеція, Німеччина, США та Японія. Показано, що вищі навчальні заклади у цих країнах пропонують бакалаврські програми, які, зазвичай, мають два способи організації навчального процесу: модульну і семестрову, кожна з яких має свої особливості та переваги; встановлено, що зміст навчання орієнтований на сучасні вимоги ринку праці та особистісні потреби студентів; розглянуто форми організації навчання бакалаврів (лекції, семінари, практичні заняття, індивідуальні та колективні проекти, самостійна робота) та інтерактивні й проблемні методи навчання; застосування у процесі навчання ІКТ технології; проаналізовано практичну підготовку, що передбачає наукове дослідження, проектування, стажування на підприємствах та організаціях своєї країни та за кордоном.

Ключові слова: бакалавр; навчальний план; навчальний процес; методи навчання; провідні країни світу; технології навчання; форми навчання.

Вступ. Рівень якості підготовки фахівців для різних галузей знань в системі вищої освіти є одним з найважливіших показників розвитку будь-якої країни, її наукового, технічного й економічного прогресу. Саме тому підвищення якості освіти є ключовою проблемою політики провідних країн. Рішення цієї проблеми спонукає до реформування не тільки змісту й структури вищої освіти, але й удосконалювання вже існуючих й розробку нових форм організації й методів навчання. Тому, реформуючи й удосконалюючи систему вищої освіти України відповідно до сучасних вимог,

варто звернутися до досвіду провідних країн світу, зокрема до досвіду організації навчання бакалаврів.

На сьогодні впровадження освітнього рівня бакалавр породжує проблеми щодо визнання кваліфікації бакалавра на ринку праці в Україні. Варто підкреслити, що в Європі 85% фахівців мають рівень освіти – бакалавр (Гусева П. Т. Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес», 2011/12, с. 25).

Вивчення досвіду організації навчання бакалаврів у провідних країнах світу, аналіз змісту, форм і методів їх професійної підготовки допомогли

б у виробленні практичних підходів до організації навчання бакалаврів у вищих навчальних закладах України і підготовки їх як фахівців міжнародного рівня, що зможуть посісти належне місце на сучасному ринку праці.

Дослідженню зарубіжного досвіду підготовки фахівців у вищих навчальних закладах присвячені праці багатьох дослідників, зокрема таким проблемам, як модернізація системи вищої освіти у Великобританії (А. Л. Саргсян); розвиток професійної освіти в Німеччині (Н. В. Абашкіна), в Англії та Уельсі (Н. М. Авшенюк); тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі у країнах Європейського Союзу (С. Г. Заскалета); педагогічна освіта, зокрема, у країнах Західної Європи (Л. П. Пуховська), у країнах Європейського Союзу (Т. Є. Кристопчук), у Німеччині (Н. В. Махия), у Швеції (Н. М. Карпенко).

Увагу дослідників привертають також проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах США (В. Е. Лунячек, Т. Данилишена) та вищих школах Японії (Т. П. Кучай, І. І. Пододіменко та ін.). Особливості підготовки бакалаврів у провідних країнах світу відображено у великій кількості електронних джерел.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження організації навчання бакалаврів у провідних країнах світу задля подальшого його врахування в організації освітнього процесу в університетах України.

Результати дослідження дозволили нам виділити загальні риси, що характеризують бакалаврські програми провідних країн світу, які, зазвичай, мають два способи організації навчального процесу: модульну і семестрову. Відповідно до модульної системи, на кожний предмет відводиться приблизно шість тижнів інтенсивного навчання. Упродовж цього часу проходять заняття тільки з даної дисципліни, студенти виконують групові та індивідуальні роботи і здають фінальний іспит. По закінченню шести тижнів здійснюється перехід до вивчення наступного предмета. Переваги модульної системи полягають у тому, що студенти зосереджують свою увагу на вивченні тільки певного предмета і працюють «зі свіжими знаннями» (Высшее образование за рубежом [Електронний ресурс]).

За семестровою системою навчання визначається конкретний перелік дисциплін, як правило, від 4 до 6, які студенти вивчають упродовж семестру тривалістю чотири місяці. Заняття з кожного предмета проводяться раз на тиждень (упродовж усього дня) або кілька разів на тиждень. Перевагами семестрової системи є те, що студенти мають можливість проводити паралелі між декількома дисциплінами і мають цілий семестр для освоєння предмета.

Ключовою відмінністю зарубіжних бакалаврських програм від українських є відсутність великого

переліку дисциплін загальної спрямованості. У перший рік навчання студенти вивчають лише кілька загальноосвітніх дисциплін, суміжних з обраною спеціальністю. Водночас, спеціальні предмети вивчаються вже з першого року навчання. Навчальна програма кожного наступного курсу включає все більше фахових дисциплін, що забезпечує студентам можливість отримати глибокі профільні знання (там само).

Основною метою, яку ставлять перед собою університети, розробляючи навчальні плани, є комплексне введення студента до обраного ним фаху. Саме тому навчальні програми бакалавріату включають значну кількість фахових екскурсій, практичних занять, конкурсних проектів і стажувань.

Вища освіта бакалавра у *Великій Британії* має свої особливості. Після закінчення двох перших років навчання студент отримує диплом про вищу освіту *DipHE (Diploma of Higher Education)*. Для отримання першого ступеня – бакалавра (*Bachelor Degree*) необхідно навчатися 3 роки, успішне закінчення четвертого року свідчить про отримання ступеня бакалавра з відзнакою (*Bachelor with Honours*). До післядипломних програм відносяться друга ступінь – ступінь магістра (*Master Degree*) і третя ступінь – доктор філософії (*PhD*). У систему вищої освіти бакалавра входять наступні навчальні заклади: університети, технічні інститути та коледжі вищої освіти.

Що стосується форм навчання, то в основі своїй – це лекції, семінари, тьюторіали (приватні заняття з викладачем) і домашні роботи. Перші два роки присвячені вивченню базових предметів, наступні два – спрямовані на освоєння вибраних профільних дисциплін. Навчальні плани тут неймовірно гнучкі, список факультативних занять значно розширений (*Среднее и высшее образование в Великобритании [Електронний ресурс]*).

На відміну від більшості університетів світу, навчання в Оксфорді та Кембриджі побудовано на системі закріплення студентів за кураторами. Консультації проходять у формі індивідуальних зустрічей з куратором або з іншими студентами. Консультація триває близько години. Зазвичай один зі студентів читає своє есе або письмову роботу вголос і це стає своєрідним каталізатором обговорення тієї роботи, над якою студент працював самостійно протягом тижня (*А как на самом деле учатся в Оксфорде и Кембридже? [Електронний ресурс]*).

Студенти в Оксфорді систематично пишуть есе (три есе на тиждень). Кожне есе обсягом до 9000 слів, тобто близько 15 сторінок. Щоб написати одне есе, студенту потрібно прочитати близько 400 сторінок різної літератури.

Щодо особливостей навчання бакалаврів у Кембриджі, варто відмітити, що кожен семестр триває два місяці, після чого наступають канікули

тривалістю 1,5 місяці, призначені для самопідготовки. На першому курсі вивчається чотири-п'ять предметів, безпосередньо пов'язаних із обраним фахом. З другого курсу університет дозволяє вибрати додатковий предмет до стандартного розкладу.

Окрім академічних досягнень, студенти Кембріджу повинні брати участь у соціальному житті, відвідувати спортивні секції, майстер-класи, гуртки, різноманітні культурні, розважальні та освітні заходи (Личный опыт: University of Cambridge [Електронний ресурс]).

Навчання, зорієнтоване на наукові дослідження є обов'язковим компонентом підготовки бакалаврів у Швеції. Наукова робота для студентів бакалавріату починається з навчально-дослідної діяльності, яка органічно пов'язана з навчальним процесом і є його частиною. Вона полягає у вивченні теоретико-методологічних засад проведення наукового дослідження на змістовому матеріалі дисциплін, які вивчаються, та у виконанні завдань дослідницького характеру під час занять і під час проходження практики. На завершальному етапі навчання передбачається написання дипломної роботи, яка є своєрідною підготовкою випускника до навчання на наступному циклі (Карпенко Н. М. Професійно-педагогічна підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції, 2010).

Крім того, студенти беруть участь у наукових проектах, до роботи над якими залучаються також наукові співробітники, викладачі вищих навчальних установ, педагогічні працівники інших навчальних закладів.

Підготовка бакалаврів у Швеції є практико-орієнтованою, має міцну фундаментальну основу та міждисциплінарний характер, що ефективно сприяє формуванню професійного світогляду і цілісного сприйняття об'єктивної дійсності. Цілісність змісту забезпечується завдяки комплексній організації навчання студентів, яка передбачає інтеграцію трьох складових: навчально-пізнавальної, науково-дослідної та навчально-практичної діяльності.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів забезпечується використанням значної кількості навчальних альтернатив, поєднанням різноманітних форм і методів роботи. Найбільш поширеними організаційними формами навчання є лекція (300 студентів) та семінар (30 студентів). Особлива роль надається роботі у малих групах. Вважається, що така форма роботи сприяє розвитку в студентів умінь взаємодіяти з іншими у процесі особистого навчання, співпрацювати з колегами на демократичних засадах, ділитися культурним досвідом і розвивати інтеркультурне мислення. Серед методів навчання найчастіше застосовуються метод портфоліо, кейс-метод, метод симуляції.

Студенти проходять практику в одному навчальному закладі упродовж усього періоду навчання, що допомагає глибше пізнати культуру

конкретного закладу, внести свій вклад у його розвиток. Вибір закладу відбувається за ініціативи студента. Практика не виділяється як окремий компонент, оскільки навчання на базі навчального закладу є інтегрованим у навчальний процес. Студенти відвідують практику регулярно (3 дні на тиждень), бо кожний навчальний курс, окрім теоретичної частини, передбачає професійно-практичну частину (Карпенко Н. М. Професійно-педагогічна підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції, 2010).

Розглянемо особливості навчання бакалаврів у Німеччині.

У Німеччині існують такі різновиди вищих навчальних закладів як вищі школи та університети. У вищих школах викладаються в основному прикладні дисципліни, значна кількість годин відводиться на практичну підготовку, мета якої є підготовка висококваліфікованого фахівця.

Можна виділити такі особливості організації навчального процесу бакалаврів у Вищих школах Німеччини (Донченко С. В. Аналіз організації навчального процесу у Вищій школі Еслінгена [Електронний ресурс]):

- студенти прикріплюються до певних груп тільки на 1-му курсі навчання, на всіх інших курсах студент індивідуально обирає (окрім лекцій) з запропонованого у розкладі варіанту зручний для нього час відвідування занять (організаційно відтворюється такий вибір шляхом запису через мережу Інтернет до списку певної групи, яку зазначено в електронному розкладі);

- студент сам обирає спосіб вивчення матеріалу (або вивчає самостійно, або відвідує заняття за розкладом), організаційно це відбувається таким чином: якщо на заняття з'явилося 5 осіб і більше, тоді викладач проводить заняття, якщо менше – заняття замінюється на консультацію;

- студент має право самостійно обирати проект, в якому він бажає брати участь (організаційно це відтворюється через Інтернет шляхом реєстрації за допомогою електронного розкладу);

- для усвідомлення студентів щодо вибору відвідування того чи іншого заняття з певної дисципліни викладач в електронному розкладі розміщує коротку анотацію щодо проведення заняття та його особливостей.

Стосовно методів та форм навчання, то у вищих школах Німеччини використовують лекції, семінари, дискусійне обговорення групових самостійних робіт (3–5 студентів), індивідуальну роботу студентів із захистом усно або представлення її результатів у письмовому вигляді.

Під час навчання студенти обов'язково беруть участь у реальних проектах, які організовуються та виконуються в рамках вищого навчального закладу під керівництвом викладачів, які є ідейними засновниками та керівниками таких. У проектах може одночасно брати участь від 8 до

30 студентів. Проект, як окремий курс (модуль), вноситься у навчальний план та має певну кількість кредитів, які зараховуються студентам після його виконання. Всю необхідну інформацію стосовно матеріалів з дисциплін курсів студенти отримують через модульне середовище, яке організовано на платформі Modul (там само).

У межах навчального процесу у вищих навчальних закладах Німеччини передбачено обов'язкову практику в німецьких організаціях та фірмах. Термін стажування коливається від 3-х місяців до 1 року. Невід'ємною складовою навчального процесу є навчальні та фахові екскурсії, участь у яких передбачено програмою, а їх тривалість може бути значною (Заскалета С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу, 2013).

Важливий принцип німецьких вищих навчальних закладів – зв'язок навчального процесу з науковими дослідженнями. Наукова діяльність в університетах будується на концепції вищої освіти В. Гумбольдта, що акцентує поєднання навчальної і наукової роботи в процесі навчання (Університети Німеччини [Електронний ресурс]).

Для прикладу розглянемо навчальний план бакалавріата Університету прикладних наук Фульди в Гессені (Hochschule Fulda. Verzeichnis der Lehrveranstaltungen) (таблиця.1).

Представлений для аналізу навчальний план відповідає напряду підготовки «Прикладна інформатика». Він складається з модулів, що мають визначену кількість годин та кредитів (таблиця.1), а також програмної характеристики кожного модуля (таблиця. 2).

Базовий термін навчання складає 6 семестрів та налічує 180 кредитів. У кожному семестрі вивчається 6 модулів (дисциплін), кожен з яких має 4-5 кредитів (загальна кількість кредитів за семестр складає 30).

Аналізуючи представлений навчальний план звернемо увагу на такі достатньо важливі особливості:

- усі модулі (дисципліни) стосуються безпосередньо фахової підготовки студентів;
- у кожному наступному семестрі переважно вивчаються нові модулі (дисципліни);
- починаючи з 4-го семестру, студенти обирають для вивчення поглиблені модулі (1 із 4-х запропонованих);
- вивчення модулів забезпечується такими формами організації навчання як: лекції (Vorlesung), семінари-інструктажі (Seminaristischer Unterricht), семінари (Seminar), практичні заняття (Übung), проекти (Projekt), бакалаврська робота (Bachelorarbeit), практика на виробництві, практика за програмою Еразмус+;
- підсумковий контроль, який проводиться у 6-му семестрі, включає: практичний проект, який є результатом практики на виробництві (15 кредитів), колоквіум (3 кредити), бакалаврську роботу (12 кредитів).

Слід зазначити, що лекції (V) в навчальному плані практично відсутні.

Розглянемо розподіл годин та форми занять в одному із семестрів. Так, у 1 семестрі кількість годин на вивчення одного модуля становить переважно 4 год. (SWS) на тиждень. На кожний модуль пропонуються такі форми занять та кількість тижневих годин: семінари-інструктажі (2-3 год.), проект (1-2 год.) або практикум (2 год.) (таблиця.1).

Таблиця 1

Модульний посеместровий навчальний план

LVA	Fach	1. Sem.	2. Sem.	3. Sem.
1	2	3	4	5
BG1	Programmierung 1 – Програмування 1	4 SWS (2SU+2P)		
BG13	Kommunikationsnetze und protokolle – Комунікаційні мережі та протоколи	4 SWS (3SU+1P)		
BW17	Mediendesign – Медіадизайн	4 SWS (2SU+2P)		
BG2	Technische Grundlagen der Informatik – Технічні основи інформатики	4 SWS (2SU)		
BG27	Mathematische Grundlagen der Informatik – Математичні основи інформатики	5 SWS (3SU+2Ü)		
BG3	Betriebswirtschaftslehre 1 – Економіка та організація виробництва	4 SWS (2SU+2Ü)		
BG7	Programmierung 2 – Програмування 2		4 SWS (2SU+2P)	
BG28	Algorithmen und Datenstrukturen – Алгоритм та структури даних		4 SWS (2SU+2P)	
BG9	Betriebswirtschaftslehre 2 – Економіка та організація виробництва 2		4 SWS (2SU+2Ü)	
BG33	Web-Applikationen – Веб-додатки		4 SWS (2SU+2P)	
BG8	Digitaltechnik & Rechnersysteme – Цифрова техніка та комп'ютерні системи		4 SWS (2SU+2P)	

Продовження Таблиці 1

1	2	3	4	5
BG10	Algebraische Grundlagen der Informatik – Алгебраїчні основи інформатики		5 SWS (3V+2Ü)	
BG15	Software Engineering 1 – Розробка програмного забезпечення 1			4 SWS (2SU+2P)
BG14	Betriebssysteme – Операційні системи			5 SWS (4SU+1P)
BG32	Grundlagen von Daten-banksystemen – Основи систем баз даних			4 SWS (2SU+2P)
BG20	Verteilte Systeme – Комп'ютерні мережі			4 SWS (2SU+2P)
BG25	Soft Computing – М'які обчислення			4 SWS (2SU+2Ü)
BG5	Präsentation & Kommunikation – Презентація та комунікації			4 SWS (4S)
Summe		25 SWS 30 Credits	25 SWS 30 Credits	30 Credits

Продовження Таблиці 1

LVA	Fach	4. Sem.	5. Sem.	6. Sem.
BW13	Software Engineering 2 – Розробка програмного забезпечення 2	4 SWS (2SU+2P)		
BG29	Algorithmen & Datenstrukturen 2 – Алгоритми та структури даних 2	4 SWS (2SU+2P)		
BG21	Automatentheorie & Formale Sprachen – Теорія автоматів та формальні мови	4 SWS (4Ü)		
Vertiefungsmodul 1 (Поглиблюючий модуль 1)				
BW23	Vertiefung WI Datenbanktechnologien – Технології баз даних	4 SWS (2SU+2P)		
BG22	Vertiefung MI Grafische Datenverarbeitung – Графічна обробка даних	4 SWS (3SU+1P)		
BT1	Vertiefung IE Multiservice Networking – Мережеві сервіси	4 SWS (2SU+2Ü)		
BE6	Vertiefung ES Mikrocontroller program-mierung – Програмування мікроконтролерів	4 SWS (2SU+2P)		
BG31	Seminar/Wahlpflichtmodul – Семінар/ Обов'язковий модуль на вибір	4 SWS		
	Wahlpflichtmodul – Обов'язковий модуль на вибір	4 SWS		
BG30	Bachelor-Projekt. Angewandte Informatik – Бакалаврський проект. Прикладна інформатика		4 SW (4P)	
BG31	Seminar/Wahlpflichtmodul – Семінар/ Обов'язковий модуль на вибір		4 SWS	
BG24	IT-Sicherheit – IT-безпека		4 SWS (3SU+1P)	
Vertiefungsmodul 2 (Поглиблюючий модуль 2)				
BG24	Vertiefung WI Geschäftsprozesse und ERP – Бізнес-процеси та управління ресурсами підприємства		4 SWS (2SU+2P)	
BM2	Vertiefung MI AV-Produktion – Виробництво аудіовізуальної продукції		4 SWS (2SU+2P)	
BT6	Vertiefung IE TCP/IP-Programmierung – TCP/ IP програмування		4 SWS (2SU+2P)	
BE1	Vertiefung ES Embedded Networking – Мережеві вбудовані системи		4 SWS (2SU+2P)	
	Wahlpflichtmodul – Обов'язковий модуль на вибір		4 SWS	
	Wahlpflichtmodul – Обов'язковий модуль на вибір		4 SWS	
	Praxisprojekt – Практичний проект			15 Credits
	Kolloquium – Колоквіум			3 Credits
	Bachelorarbeit – Бакалаврська робота			12 Credits
Summe		24 SWS 30 Credits	24 SWS 30 Credits	30 Credits

У таблиці 2 представлено додаток до навчального плану з описом одного з модулів (дисципліни), що вивчається у першому семестрі. За структурою він нагадує тематичний план українських навчальних програм: назва модуля, кількість годин, кількість кредитів, номер семестру, в якому він вивчається, кількість студентів в групі (максимальна), форми навчання, кінцевий результат навчання (компетенції),

зміст модуля (теми для вивчення), форми контролю. Слід зазначити, що в даному університеті, відповідно до форм організації навчання, пропонується різна кількість студентів. Так, семінари-інструктажі (Seminaristischer Unterricht) передбачають максимальну кількість 35 студентів, проекти (Projekt) – 15 студентів, практикуми (Übung) – 20 студентів, семінари (Seminar) – 15 студентів.

Таблиця 2

Modulbeschreibungen (Опис модулів)

Programmierung 1 – Програмування 1					
Kennnummer Шифр BG 1	Workload Кількість годин 150	Credits Кількість кредитів 5	Studien- semester 1. Sem.	Häufigkeit des Angebots Періодичність (повторюваність) Wintersemester Кожний зимовий семестр	Dauer Тривалість 1 семестр
Workload Кількість годин	Präsenzzeit Аудиторні заняття	Vor-und Nach- bereitung Опрацювання матеріалу до та після аудиторних занять	Selbst- gestaltetes Arbeiten Самостійна робота	Prüfungsvorbereitung und Prüfung Підготовка до іспиту та іспит	Gesamt Разом
SU Семінарські заняття	30 h / 2 SWS 30 годин/ 2 години на тиждень	15 h 15 годин	30 h 30 годин	15 h 15 годин	
P Проект (практичні заняття)	30 h / 2 SWS 30 годин/ 2 години на тиждень	30 h 30 годин			
Summe Разом	60 h / 4 SWS 60 годин / 4 години на тиждень	45 h 45 годин	30 h 30 годин	15 h 15 годин	150 h 150 годин

1	Geplante Gruppengröße: Кількість студентів у групі: SU семінарські заняття: 35; P: практичні заняття: 15		
2	Lernergebnisse (learning outcomes) / Kompetenzen Кінцевий результат навчання / Компетенції Студенти розуміють основний підхід та принципи об’єктно-орієнтованого програмування. Вони розуміють структуру і взаємодію об’єктів та володіють основними техніками програмування в Java. Виходячи з цього, вони можуть писати код та знають основні бібліотеки класів Java. Вони можуть структурувати прості проблеми, виробити рішення, а також рефлексувати щодо якості прийнятого рішення на основі визначених критеріїв		
3	Inhalte Зміст Об’єкти, класи та методи Поля, методи та конструктори Типи даних, оператори Взаємодія об’єктів Створення об’єкта, запити методів	Діаграма об’єкта, модуляризація Тест та налагодження Колекції, ітератори, масиви Розгалуження та шліфування якості Окремі бібліотеки класів Java Документування	Множини та таблиці посилань Коректний, зручний та читабельний код Стратегії тестування Зчеплення Рефакторинг
4	Lehrformen Форми навчання <i>Seminaristischer Unterricht mit begleitendem Praktikum. Im Praktikum wird der Lernstoff an Hand praktischer Übungen vertieft und gefestigt.</i> Семінарські заняття, які супроводжуються практикою. На практичних заняттях поглиблюється та закріплюється навчальний матеріал		
5	Voraussetzungen für die Teilnahme Передумови для вивчення модулю Keine Немає		
6	Empfohlene Voraussetzungen für die Teilnahme Рекомендовані передумови для вивчення модулю Keine Немає		
7	Prüfungsformen Форми іспиту Schriftliche Prüfung Письмовий іспит		
8	Voraussetzungen für die Vergabe von Credit Points Передумови для отримання балів Bestandene Modulprüfung Складений модульний іспит		
9	Stellenwert der Note für die Endnote Значимість оцінки для кінцевої оцінки 1,9%		
10	Modulverantwortliche(r) Відповідальний за модуль Professur Programmierung/Softwareentwicklung Професори з програмування / розробки програмного забезпечення		

Університет прикладних наук Фульди пропонує своїм студентам додаткові освітні послуги – вибіркові семінари, які проводять спеціалісти-практики. Так, семінар «Основи підприємництва» дає відповідь на питання: «Як створити своє підприємство? Як відкрити власну справу?»

Семінар включає теоретичний і практичний курс. Теоретичний курс складається з лекцій. На початку йде постановка цілей, далі слухачі отримують базові знання зі створення приватного підприємства. Спеціалісти-практики допомагають на власних прикладах пов'язати теорію з практикою. Практичний курс допомагає розвивати і розширювати власні комерційні ідеї. Формою занять є креативний тренінг. Зміст занять включає маркетинг, складання бізнес-плану, коучинг (консультування), презентацію своєї ідеї, рефлексію.

Такі семінари є обов'язковими для студентів, також за бажанням їх можуть відвідувати викладачі та співробітники університету і всі бажаючі за відповідну оплату. Після завершення семінару учасники отримують сертифікат (Hochschule Fulda. Verzeichnis der Lehrveranstaltungen. Internet – Allgemeiner Teil-Wintersemester 2016/2017 – [Електронний ресурс]).

Розглянемо особливості організації навчання бакалаврів у США.

Сполучені Штати постійно вдосконалюють і модернізують освітню систему так, щоб вона відповідала останнім досягненням науково-технічного прогресу. У другій половині минулого століття значна частина традиційних лекцій і семінарів поступово була замінена більш активними видами самостійної роботи, в результаті чого трансформувався характер аудиторних і позааудиторних занять. Якщо раніше лекції та семінари розглядалися як головний засіб передачі інформації, то сьогодні їх головною метою є розвиток інтересу студентів до дисципліни, ознайомлення з її основними принципами і визначення основних напрямів самостійної роботи. В той же час позааудиторні заняття, які раніше відігравали допоміжну роль при підготовці до лекцій та семінарів, сьогодні розглядаються як основна форма навчального процесу. У зв'язку з цим, у багатьох американських вузах змінилося співвідношення між часом, відведеним на аудиторне навчання і самостійну роботу з 1:2 на 1:3. У середньому студент Гарварду проводить 12 годин на тиждень в аудиторії, а український студент – від 15 до 20 годин (Стойка О. Я. Деякі особливості організації навчального процесу у вищих навчальних закладах США, 2013, С. 159-161).

Однією з особливостей навчання в американських вузах є відсутність фіксованого розкладу занять. Кожному студенту видається навчальний план з переліком предметів, які потрібно прослухати для отримання диплому. Зазвичай студент сам формує розклад предметів, як йому зручно, з обмеженнями лише за пріоритетом дисциплін, тобто не можна

брати математику другого рівня, поки не пройдений перший рівень; не можна вивчати предмет «Хімічні процеси», поки не пройдено дві загальні хімії тощо. Разом з тим, чи візьме студент для вивчення предмет «Історія» в першому семестрі або в останньому – значення не має. Для оптимізації вибору студентами навчальних дисциплін існує електронна реєстрація (через веб-сайт) на курси, які планує прослухати студент.

Ще однією особливістю є те, що студент може навчатися в літню пору, тобто упродовж року можна закінчити не два, а три семестри. Це значно прискорює процес навчання. Наступна особливість – вступ до вищого навчального закладу можливий упродовж усього року навчання (Как проходит процесс обучения в американском вузе? [Електронний ресурс]).

Варто зазначити, що у вищих навчальних закладах США немає поняття «екзаменаційна сесія». Сесія тут безперервна, потрібно постійно працювати, щоб добре здавати предмет. Кожен предмет має певну структуру оцінки, і виглядає вона приблизно так: упродовж семестру може бути 3 іспити, які оцінюються як 15% від загальної оцінки, іспити проходять щомісяця (оскільки семестр триває 3 місяці, виходить по іспиту кожен місяць). Ці іспити охоплюють вивчення певної частини матеріалу з предмета протягом місяця.

У кінці семестру є «фінальний тиждень», – зазвичай це півтори або два тижні з фінальними іспитами. Фінальний іспит – це результат вивчення предмета протягом усього семестру. Іспити переважно письмові, анонімні. Білетів немає, питання невідомі до початку іспиту. Як правило, іспит оцінюється як 30% від загальної оцінки. Крім цього враховуються і домашні завдання як 10% від загальної оцінки, а також контрольні роботи, це 15%, що залишилися (там само).

Досить часто, а в деяких навчальних закладах обов'язково, викладачі проводять неочікуване опитування. Якщо студент пропускає заняття – він пропускає і опитування, що в результаті може вплинути на його підсумкову оцінку. Студент повинен бути готовим до занять, практикуються як індивідуальні так і групові форми роботи. Завдання, подані після визначеного терміну, оцінюються нижчим балом. Обсяг роботи є таким великим, що студент, який відстав, як правило, уже не в змозі наздогнати групу. Поширеною формою вивчення дисциплін є проходження окремих курсів за індивідуальним планом, погодженим з викладачем (U.S. Department of State [Електронний ресурс]).

Навчальний курс включає лекції, семінари, лабораторні заняття, самостійні дослідження, стажування, виконання домашніх завдань, реалізація індивідуальних і групових проектів тощо. У процесі навчання також з'явився новий вид практичної роботи в навчально-дослідницькій лабораторії, де студенти виконують завдання, необхідні для

розуміння основних принципів і методів наукової дисципліни (Лунячек В. Е. Розвиток системи вищої освіти у США в умовах децентралізації влади [Електронний ресурс]).

Роль викладача зводиться до помічника студентів у навчанні. Студенти засвоюють більшу частину матеріалів самостійно в бібліотеці, а під час занять лише обговорюються найбільш дискусійні питання. Заняття, зазвичай, відбуваються у формі діалогу між студентами та викладачем і їх головною метою є навчити студентів критично думати і самостійно робити висновки, а не просто запам'ятовувати інформацію.

Для університетів США характерним є створення електронних портфоліо студентів, де зберігаються всі їхні роботи у електронному вигляді. Ці портфоліо створюються в рамках курсу технічного письма і розміщуються в Інтернеті. Викладачі спочатку розглядають роботи студентів на веб-сайті університету. Для оцінки портфоліо викладачу виділяють 4 години. Крім того, одне і те ж портфоліо оцінюють різні групи викладачів. Викладач кожного курсу повинен представити найкращу і найгіршу роботу студентів, а також роботу середнього рівня.

Система оцінювання студентів у вищих навчальних закладах США передбачає чітке знання ними критеріїв оцінювання з кожного курсу, який вони вивчають. Характерною рисою є також періодичне проведення досліджень щодо якості навчання студентів. Під час анкетування з'ясовуються погляди студентів на викладачів, які викладають окремі курси, і самі курси з точки зору їх доцільності (Лунячек В. Е. Розвиток системи вищої освіти у США в умовах децентралізації влади [Електронний ресурс]).

Можемо відзначити, що освіта в американських університетах гуманістично спрямована, демократична, безперервна, варіативна та інноваційна, ґрунтується на дотриманні принципів доступності, поступовості, просування від простого до складного, єдності теорії та практики. На заняттях ефективними в досягненні конкретно поставлених цілей є активні методи навчання, проблемне навчання, індивідуальний підхід до студента (Данилишена Т. Особливості організації навчального процесу в університетах США, 2009).

Модель вищої школи Японії займає проміжне положення між вищою школою північної Америки та західної Європи.

Особливостями організації професійної підготовки бакалаврів у системі вищої університетської освіти Японії є: гнучкий механізм формування змісту навчання з орієнтацією на сучасні вимоги ринку праці та особистісні потреби студентів; орієнтація на фундаментальну інтегровану професійну підготовку; забезпечення зворотного зв'язку зі студентами у навчальному процесі; впровадження сучасних інноваційних педагогічних

технологій у різних режимах навчання; високий рівень науково-методичного та інформаційного забезпечення; підвищення якості підготовки фахівців завдяки диференціації та індивідуалізації процесу навчання (Пододіменко І. І. Форми та методи організації навчання бакалаврів комп'ютерних наук у педагогічному процесі вищої школи Японії, 2014).

З метою підготовки конкурентоспроможних фахівців бакалаврського рівня в університетах Японії використовуються різні індивідуально-групові форми організації навчального процесу: лекція, семінар, практичні, семінарські, лабораторні заняття, індивідуальні заняття студентів з їх консультантами-наставниками (тьюторіал), коопероване навчання, комбіноване навчання, дистанційне навчання, проблемне навчання, виробниче навчання, науково-дослідна робота.

Для успішної реалізації цілей професійної підготовки бакалаврів в університетах Японії використовують систему традиційних та інноваційних методів стимулювання та мотивації студентів до пізнавальної діяльності, забезпечення результативного зворотного зв'язку, зокрема: метод проектів (прописаний в навчальних планах підготовки фахівців), метод демонстраційних прикладів, метод «навчання через задачі», метод комп'ютерних моделей, метод кейсів, метод стратегій, метод експертів, метод навчання у співпраці, методи дистанційної творчості, методи «мозковий штурм», «прес», «мікрофон» та інші. Ці методи спрямовані на різностороннє тренування творчих здібностей студентів, виховують у них устремління в майбутнє, самостійність, бажання створювати та вирішувати нові проблеми в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Проте варто зауважити, що такі методи розраховані на інтенсивну самостійну підготовку студентів, оскільки участь у навчанні, яке проводиться за цими методами, вимагає ґрунтовної попередньої підготовки.

Активно впроваджуються в навчальний процес інтерактивні інформаційно-комунікаційні технології навчання, як-от: віртуальний клас, інтерактивна лекція, система Grid, телеконференції, електронні «зустрічі», телекомунікаційні екскурсії тощо. Вибір форм, методів і освітніх технологій в університетах Японії орієнтований на проблемність навчання, аналітико-рефлексивну та творчу діяльність студента.

Практична підготовка передбачає різні форми. Зокрема, для бакалаврів з комп'ютерних наук це: індивідуальна науково-дослідна робота в комп'ютерних лабораторіях; обчислювальні експерименти; телекомунікаційні проекти; участь студентів у комплексних теоретичних та емпіричних дослідженнях кафедри; виробниче навчання; участь у заходах фахових об'єднань для проведення досліджень, набуття необхідного професійного досвіду та підвищення професійної майстерності; стажування на підприємствах

та організаціях Японії та за кордоном. У цьому контексті доречно зазначити, що японські вищі навчальні заклади мають унікальний у світі інститут «студента-дослідника» (kenkyusei): студент, який поставив за мету одержання наукового ступеня, має можливість займатися дослідницькою роботою в обраній ним галузі знань впродовж від 6-ти місяців до 1-го академічного року (Пододіменко І. І. Форми та методи організації навчання бакалаврів комп'ютерних наук у педагогічному процесі вищої школи Японії, 2014).

Одним із головних розділів навчальних планів вищих закладів освіти Японії є підприємницька освіта. Навчання підприємницьким дисциплінам, менеджменту, маркетингу, основам економічних знань і бухгалтерського обліку здійснюється в усіх навчальних закладах Японії.

Висновок. У процесі проведеного дослідження виявлено особливості навчання бакалаврів у провідних країнах світу: організація навчального процесу може відбуватися за модульною або семестровою системою; зміст навчання орієнтований на сучасні вимоги ринку праці та особистісні потреби студентів; навчальні плани є гнучкими, а список факультативних занять необмежений; відсутній великий перелік дисциплін загальної спрямованості; спеціальні фахові предмети студенти вивчають вже з першого року навчання; навчальні програми включають значну кількість фахових екскурсій,

практичних занять, конкурсних проектів і стажувань; відсутній фіксований розклад занять, студент сам формує розклад предметів і обирає зручний час відвідування занять (окрім лекцій); всю необхідну інформацію стосовно навчальних матеріалів студенти отримують через модульне середовище (Modul); студент сам обирає спосіб вивчення матеріалу (самостійно або відвідування занять); співвідношення між часом, відведеним на аудиторне навчання і самостійну роботу, зростає з 1:2 на 1:3; основними формами організації навчання є: лекції, різні види семінарських та практичних занять, індивідуальні та колективні проекти, самостійна робота, практика на виробництві; перевага надається активним та проблемним методам навчання; навчальний процес тісно пов'язаний з науковими дослідженнями; практична підготовка передбачає наукове дослідження, проектування, стажування на підприємствах та організаціях своєї країни та за кордоном; показано, що студент може навчатися в літню пору, що значно прискорює процес навчання; вступ до вищого навчального закладу можливий протягом навчального року; роль викладача зводиться до помічника студентів у навчанні. Таким чином, організація навчання бакалаврів у провідних країнах світу є ефективною, практично спрямованою та може бути врахована в університетах України.

Література

1. А как на самом деле учатся в Оксфорде и Кембридже? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keytosuccess.ru/articles/a-kak-na-samom-dele-uchatsya-v-oksforde-i-kembridzhe.html>
2. Абашкіна Н. В. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Н. В. Абашкіна, О. І. Авксентьева, Р. І. Антонюк, Т. М. Десятов, Н. О. Корсунська; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. - 2-е вид. - К.: Вибір, 2002. – 322 с.
3. Гусева П.Т. Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес», Харків, 2011/12. – 66 с.
4. Высшее образование за рубежом. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://yourinsa.com/ru/programmy/bakalavriat>
5. Данилишена Т. Особливості організації навчального процесу в університетах США // Т. Данилишина / Вісник Львівського ун-ту. Серія педаг. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 283-288.
6. Донченко С. В. Аналіз організації навчального процесу у вищій школі Еслінгена (Німеччина) [Текст] / С. В. Донченко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України», 2 жовтня 2015 р. - 2015. - Спец. вип.: Серія «Економічні науки». – С. 231-243. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://er.knutd.com.ua/handle/123456789/794>
7. Заскалета С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу: монографія / С. Г. Заскалета; ред.: С. О. Сисоєва; Миколаїв. нац. аграр. ун-т. - Миколаїв: Ілон, 2013. – 499 с.
8. Как проходит процесс обучения в американском вузе? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mechanismone.livejournal.com/26051.html>
9. Карпенко Н. М. Професійно-педагогічна підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Михайлівна Карпенко; Київ. ун-т Б. Грінченка. – К., 2010. – 227 с.
10. Кристочук Т. Є. Педагогічна освіта в країнах Європейського Союзу: [монографія] / Т. Є. Кристочук, за ред. С. О. Сисоєвої. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 484 с.
11. Личный опыт: University of Cambridge. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ucheba.ru/article/85>
12. Луначек В. Е. Развитие системы высшего образования в США в условиях децентрализации власти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pspo/2009_21_5/Lunyac36.pdf

13. Пододіменко І. І. Форми та методи організації навчання бакалаврів комп'ютерних наук у педагогічному процесі вищої школи Японії / І. І. Пододіменко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 9. – С. 46-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_9_16
14. Стойка, О. Я. Деякі особливості організації навчального процесу у вищих навчальних закладах США [Текст] / О. Я. Стойка // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2013. – Вип. 28. – С. 159–161
15. Среднее и высшее образование в Великобритании. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kznaniam.ru/uk>
16. Университеты Германии [Електронний ресурс] // Освітній портал. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/deu/university/>
17. Browse Bachelor's Degrees Worldwide – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bachelorsportal.eu/countries/>
18. Hochschule Fulda. Verzeichnis der Lehrveranstaltungen. Internet – Allgemeiner Teil -Wintersemester 2016/2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hs-fulda.de
19. U.S.Department of State. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.america.gov>
20. Ognevyuk V., Sysoieva S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal (6), pp. 98-103, DOI: 10.15550/ASJ.2015.06.098

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ БАКАЛАВРОВ В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ МИРА

Сысоева Светлана, доктор педагогических наук, профессор, действующий член (академик) НАПН Украины, заведующая научно-исследовательской лабораторией освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченка, пр-т М. Тимошенко 13 б, 04212 г. Киев, Украина, s.sysoieva@kubg.edu.ua

Козак Людмила, доктор педагогических наук, доцент, старший научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченка, пр-т М. Тимошенко 13 б, 04212 г. Киев, Украина, l.kozak@kubg.edu.ua

В статье рассматривается обучение бакалавров в ведущих странах мира – Великобритания, Швеция, Германия, США и Япония. Показано, что высшие учебные заведения в этих странах предлагают бакалаврские программы, которые, обычно, имеют два способа организации учебного процесса: модульную и семестровую, каждая из которых имеет свои особенности и преимущества; установлено, что содержание обучения ориентировано на современные требования рынка труда и личностные потребности студентов; рассмотрены формы организации обучения бакалавров (лекции, семинары, практические занятия, индивидуальные и коллективные проекты, самостоятельная работа), интерактивные и проблемные методы обучения, применение в процессе обучения ИКТ технологий; проанализировано практическую подготовку, что предполагает научное исследование, проектирование, стажировки на предприятиях и организациях своей страны и за рубежом.

Ключевые слова: бакалавр; учебный план; учебный процесс; методы обучения; ведущие страны мира; технологии обучения; формы обучения.

FEATURES OF STUDIES OF BACHELORS IN LEADING COUNTRIES OF THE WORLD

Sysoieva Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine, Head of Educational Research Laboratory, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko st., 04212 Kyiv, Ukraine, s.sysoieva@kubg.edu.ua

Kozak Luydmila, Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Senior Researcher of Educational Research Laboratory, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko st., 04212 Kyiv, Ukraine, l.kozak@kubg.edu.ua

In the article the studies of bachelors are considered in the leading countries of the world – Great Britain, Sweden, Germany, USA and Japan. It is shown that higher educational establishments in these countries offer the bachelor programs, that, usually, have two methods of organization of educational process: module and semester, each of that has the features and advantages; it is set that maintenance of studies is oriented on the modern requirements of labour-market and personality necessities of students; considered the forms of organization of studies of bachelors (lectures, seminars, practical employments, individual and collective projects, independent work) and interactive and problem methods of studies, application IKT technologies in the process of studies; analysed practical preparation, that provides scientific research, planning, internship on enterprises and organizations of the country and abroad; it

is shown that a student can study in a summer pore that considerably accelerates the process of studies; the prelude of higher educational establishment is possible during a school year; the role of teacher is taken to the assistant of students in studies; it is set that organization of studies of bachelors in the leading countries of the world is effective, practically directed and can be taken into account in the universities of Ukraine.

Keywords: bachelor; curriculum; educational process; methods of studies; leading countries of the world; technologies of studies; forms of studies.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017

Прийнято до друку 23.03.2017

УДК 378 (430)

Ніна Батечко

ORCID iD 0000-0002-3772-4489

доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-6, 04212 Київ, Україна,
n.batechko@kubg.edu.ua

ПРІОРИТЕТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ І ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглянуто сучасні тенденції та пріоритети вдосконалення викладацької і дослідницької діяльності у вищій школі Німеччини. Розглянуто сучасну дискусію подальшого розвитку німецької вищої школи та місце в ній викладача. Висвітлено особливості підготовки викладачів до викладацької та дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах Німеччини. Розглянуто проблемне поле та можливі шляхи підвищення якості та ефективності викладацької та дослідницької діяльності в німецьких вищих навчальних закладах у контексті загальноєвропейських тенденцій.

Ключові слова: викладач вищої школи; викладацька діяльність; дослідницька діяльність; вища школа Німеччини.

Вступ. Під впливом глобалізації та євроінтеграції професійна діяльність викладачів вищих навчальних закладів України орієнтується на міжнародний досвід, зберігаючи при цьому власні здобутки та напрацювання. Звертаючись до досвіду європейських колег та аналізуючи системи вищої освіти країн Європи, варто звернути увагу на запровадження загальноєвропейських освітніх стандартів, збільшення показників мобільності викладачів і студентів, розширення ринку праці, безперешкодні можливості запозичення прогресивних зарубіжних освітніх досягнень.

Однією з європейських країн, що має високо-розвинену систему вищої освіти загалом та акцентує увагу на прогресивних тенденціях удосконалення професійної діяльності викладачів вищої школи, зокрема, є Німеччина.

Німеччина, як одна із провідних країн Євросоюзу, була співзасновником Болонської системи навчання. Вважається, що країна надзвичайно багата університетськими традиціями, і в ній забезпечується доступність отримання професійної освіти для всіх категорій населення (Марковська О.Є,

2011). Наразі вища освіта Німеччини є привабливою для світової спільноти і відіграє важливу роль у розвитку європейського освітнього простору. Німеччина наполегливо працює над удосконаленням системи освіти, підвищенням якості підготовки висококваліфікованих кадрів, у тому числі і педагогічних, чия роль у майбутньому країни, розвитку економіки та суспільства є визначальною. Зауважимо, що розбудова системи вищої освіти Німеччини завжди викликала особливий інтерес науковців.

Нами встановлено, що особливості професійної діяльності викладачів вищої школи Німеччини, зміст та структура їх підготовки, загальні тенденції німецької педагогічної освіти є предметом вивчення багатьох науковців (Н.В. Абашкіна, Т.І. Вакуленко, Н.В. Жмурко, Н.В. Махиня, Н.І. Мачинська, Л.П. Пуховська, М.Г. Тіхонова та ін.). Як зазначає Н.І. Мачинська, останні наукові дослідження, щодо розвитку педагогічної освіти Німеччини засвідчують руйнування усталених стереотипів про педагогіку Німеччини, зокрема, її схильності до надмірного філософування та побудови системи